

SAVAŞIN SOĞUK YÜZÜ

Dr.Öğr.Üyesi Yunus Emre TANSÜ*
İbrahim GÖKTAŞ**

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan anlaşmalar barışı korumak yerine yenen devletlerin çıkarını korumuş ve İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır. Japonya Uzak Doğu'da Kore ve Çin'i ele geçirerek Pasifikte ABD'nin en büyük rakibi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanya'ya İtilaf Devletleri'nin Versailles Anlaşması ile yüklediği Tamirat Borcu yüzünden Alman ekonomisi batma noktasına gelmiş ve ülkede işsizlik en üst seviyeye ulaşarak ülke iktisadi, siyasi ve sosyal yönden tarihinin en kötü dönemine girmiştir. Weimar Cumhuriyeti döneminde Sosyal Demokrat Partisi'nin Versailles Anlaşması'nın getirdiği ağır yükümlülüklerden Alman halkını kurtaramaması üzerine ülkede başlayan aşırı enflasyon, işsizlik ve siyasi bunalımlar Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisini (Nazi Partisi) ve Adolf Hitler'i tarih sahnesine çıkarmıştır.

Versailles Anlaşması ile ağır bir siyasi ve ekonomik krize giren Almanya, 1933 yılında Adolf Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte Avrupa'da bir süredir devam eden barış ortamı yerini büyük bir gerginliğe bırakmıştır. İtalya'nın Fransa ve İngiltere'ye karşı duyduğu güvensizlik ve Benito Mussolini'nin Eski Roma'yı tekrar canlandırma düşüncesi Almanya ile birlikte hareket etmesini sağlamıştır. İngiltere, Almanya'nın Versailles Anlaşmasından kaynaklanan saldırgan tutumuna karşılık "yatıştırma politikası" uygulayarak Hitler için asıl tehlikenin SSCB olduğunu düşünmüştür. Fransa, İngiltere gibi pasif bir dış politika izleyerek Hitler'in hareketlerine ses çıkaramamış ve yaklaşan savaşa hazırlanamamıştır. ABD, her ne kadar Avrupa'ya müdahale etmese de yaşananları yakinen izlemiştir.

Almanya ve Müttefiklerinin İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte ABD Başkanı Truman, Sovyet Rusya tehdidi karşısında bir plan hazırlayarak Türkiye ve Yunanistan'ı askeri ve mali açıdan güçlendirmek için kongreye bir teklif sunmuştur. "Truman Doktrini" ve "Marshall Yardımı" adıyla anılan bu yardımlarla hem Batı Avrupa hem de Türkiye dâhil olmak üzere Güneydoğu Avrupa Sovyet Rusya tehdidi karşısında güvene alınmış ve Sovyetlere gerekli mesajlar verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Müttefik Gruplar, Mihver Gruplar

THE FACE OF THE COLD WAR

ABSTRACT

The agreements made after the First World War helped to defend the interests of the defeated states instead of maintaining peace and laid the groundwork for the Second World War. Japan seized Korea and China in the Far East, becoming the US's largest competitor in the Pacific. Due to the reparations borrowed by the Entente States with the Treaty of Versailles, the German economy came to the sinking point and unemployment reached the highest level in the country and the country entered its worst period of economic, political and social history.

Having entered a heavy political and economic crisis with the Versailles Treaty, Germany, with the advent of Adolf Hitler in 1933, has left a great tension on the ongoing peace environment in Europe. The insecurity of Italy towards France and England, and the fact that Benito Mussolini moved with Germany in anticipation of the revival of Ancient Rome.

Britain thought that the main danger for Hitler was the USSR by applying a "soothing policy" against Germany's aggressive stance resulting from the Versailles Agreement. Following a passive foreign policy such as France and Britain, he could not make a voice for Hitler's movements and could not prepare for the upcoming war. The United States, although not intervening in Europe, closely watched the living.

* Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi ytansu@gmail.com.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, gsaibo47@gmail.com.

Alma and the Allies of the Second US President Truman With the defeat in World War II, Soviet Russia against the threat by preparing a plan to Congress to strengthen the military and financial aspects of Turkey and Greece has submitted a bid. "Truman Doctrine" and "Marshall Aid" and help those who were mentioned by name in both Western Europe against the threat of trust Soviet Russia Southeast Europe, including Turkey and the Soviet Union were given the necessary messages.

Keywords: Cold War, Allied Groups and Pivot Groups

GİRİŞ

Japonya'da İmparator Meiji¹ dönemi (1868-1912) ile başlayan modernleşme süreci, Batının ilmi ve tekniği alınarak Uzak Doğu'ya taşınmış; bağımsız, sömürülmeyen, zengin ve güçlü bir devletin alt yapısı oluşturulmuştur. Japonya, doğal kaynak bakımından yetersiz olması sonucu gelişmekte olan endüstrisi için sömürgeci politikalara yönelerek 1894-1895 yıllarında Çin ile yaptığı savaşı kazanmış, ardından da Kore üzerinde söz sahibi olmuştur. 1904-1905 yıllarında İngilizlerin desteğiyle Rus İmparatorluğu'nu yenerek Sahalin Adalarını ele geçirmiş ve Uzak Doğu'daki Rus egemenliğine darbe vurmuştur². Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin yanında yer alarak Alman sömürgelerini çok kısa bir sürede ele geçirmiştir. Japonya, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı devletlerin kendi aralarındaki mücadelelerinden faydalanarak 1930'lu yıllarda Uzak Doğu'nun en güçlü devleti olmuştur. Japonya'nın hızlı ekonomik kalkınma hamleleri, uluslararası arenada Çin ve Rusya ile yaptığı savaşlar ve artan Japon milliyetçiliği Japonya'nın bir dünya gücü haline gelmesine ortam hazırlamıştır. 1929 Ekonomik Buhranı'nda ABD ve diğer Batılı devletler buhranın etkilerini hafifletmekle meşgulken, Çin'in kuzey eyaleti Mançurya'ya göz dikmiş, önemli yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip Mançurya'yı 1931 yılında işgal ederek "Mançukou" adıyla kendisine bağlı kukla bir devlet kurmuştur.³ Almanya'nın Avrupa'da belli yerleri kontrol etmek istediği gibi, Japonya'da Asya kıtasında kendi hayat sahasını genişletmeyi amaçlamıştır. Çin, Japonya'nın Mançurya'yı işgalini Milletler Cemiyeti'ne şikâyet etmiş; ancak büyük devletler olayı protesto etmekten öte gidememişlerdir⁴. ABD, Pasifikte artan Japon tehdidine karşı tek başına harekete geçmeye cesaret edememiş; ancak Amerikan otoritelerince Japonların Asya'daki ve

¹ İmparator Meiji (1852-1912), asıl adı Mutsuhito'dur. İmparator Komei'nin ikinci oğlu olarak 1860 yılında Japonya veliht prensi ilan edilmiş, 1867 yılında babasının vefatıyla Japonya tahtına çıkmıştır. 1868'de Samurayların yardımı ile Tokugawa Şoğunluğu'na son vererek ülke yönetiminde tek söz sahibi olmuştur. Babasının aksine modernleşme akımını benimseyerek "Meiji Restorasyonu"adı verilen aydınlanma çağını başlatmıştır.

² SAT, Nurullah, *Cumhuriyet Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Japonya*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 26;Dr. Ichikawa, *Japonya Tarih-i Siyasisi Yay. Haz. Ali Merthan Dünder-Mahir Ünsal Eriş*, Ankara, Türk-Japon Kültürünü Araştırma ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, 2007, s. 20-21.

³ İkinci Dünya Savaşı öncesi Japonya için detaylıca bkz. Muharrem Feyzi Togay'a Göre Japonya; Japon Arşiv Belgelerinde Togay:

https://www.researchgate.net/profile/Sinan_Levent/publication/270282675_JAPAN_IN_MUHARREM_FEYZI_TOGAY'S_WORDS_TOGAY_IN_JAPANESE_ARCHIVES/links/54addb6d0cf2828b29fcb68d.pdf

⁴ KIRAN, Abdullah, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", *Journal of Applied and Social Sciences*, S. 3 (6), Gırne 2008, s. 27, 19-36.

Pasifikteki yayılmaları yakından takip edilmiştir⁵. Japonya, emperyalist emelleri doğrultusunda 1933 yılında Milletler Cemiyeti'nden ve 1934 yılında Washington Silahsızlanma Anlaşması'ndan çekilmiştir. 1934'te "Asya Asyalılarıdır" diyerek Batılı devletlerin Çin ile ilişkilerini kesmelerini isteyerek Çin'i işgale başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanya'ya İtilaf Devletleri'nin Versailles Anlaşması ile yüklediği Tamirat Borcu⁶ yüzünden Alman ekonomisi batma noktasına gelmiş ve ülkede işsizlik en üst seviyeye ulaşarak ülke iktisadi, siyasi ve sosyal yönden tarihinin en kötü dönemine girmiştir. Weimar Cumhuriyeti döneminde Sosyal Demokrat Partisi'nin Versailles Anlaşması'nın getirdiği ağır yükümlülüklerden Alman halkını kurtaramaması üzerine ülkede başlayan aşırı enflasyon, işsizlik ve siyasi bunalımlar Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisini⁷ (Nazi Partisi) ve Adolf Hitler'i tarih sahnesine çıkarmıştır⁸. Adolf Hitler, 1934 yılında Şansölye olarak tüm yetkileri üzerine alıp Almanya için stratejik kalkınma hamlelerini devreye sokmuş, revizyonist politikalarla erkekleri tekrar silah altına alarak ülkedeki işsizliği savaş endüstrisinde istihdam etmiş ve işsizliği minimuma indirmiştir. Versailles Anlaşması ile Fransa'ya bırakılan Saar Bölgesi Mart 1935'te halk oylamasıyla Alman yönetimine bırakılmıştır. Askeri kısıtlanmalardan kurtulmak isteyen Almanya Ekim 1933'te Silahsızlanma Konferansı'ndan ve Milletler Cemiyeti'nden çekilmiştir. Hitler, 1934'ten itibaren orduyu modern silahlarla güçlendirmeye giderek Alman sanayisinin yeniden toparlanmasını sağlamıştır. İngiltere ve Fransa'dan gizli olarak asker sayısının artırılması ve silahlandırılması mevcut düzeni korumaya çalışan İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya ses çıkarmamaları Hitler'i daha da cesaretlendirmiştir. Hitler, Mart 1936'da Versailles Anlaşması ile askerden arındırılmış Ren Bölgesi'ni ele geçirmiş ve buna Fransa'nın seyirci kalmasından cesaretleterek Versailles Anlaşmasını yırtmıştır.

⁵ KINCAL, Ali, "japon kalkınma: Tarihsel Süreç ve politikalar", DERİN Dokuz Eylül Üniversitesi Araştırma ve İnovasyon Dergisi, Sayı: 6, 2016

⁶ Versailles Anlaşması ile Almanya'nın İtilaf Devletlerine ödeyeceği savaş tazminatı veya diğer bir deyiş ile Tamirat Borcu.

⁷ Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Weimar Cumhuriyeti döneminde 5 Ocak 1919 tarihinde kurulan ilk siyasi partilerden biridir. Milliyetçi ve sosyalist görüşlere sahip Karl Harrer ve Anton Drexler tarafından kurulmuştur. Alman ordusunda bir asker olan Adolf Hitler, muhbir polis olarak Alman İşçi Partisi'ne katılmış, partinin görüşlerini beğenerek ateşli hitabet kabiliyeti ile kısa sürede parti içinde yükselmiştir. Adolf Hitler, 29 Temmuz 1921'de parti başkanı olarak seçilmiş, partinin adını da Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olarak değiştirmiştir. 1923 yılında hükümete karşı giriştiği darbe planı başarısız olunca 5 yıllık hapis cezasına çarptırılmış ve bu sürede ileride nasyonal sosyalizmin doktrini olacak olan "Kavgam" adlı kitabı yazmıştır. Partisi 1924 ve 1929 seçimlerinde başarısız olmuş, ancak Dünya Ekonomik Krizinden dolayı daha fazla oy kazanmıştır. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi, 1933 seçimlerinde büyük bir başarı göstererek Adolf Hitler Başbakan (Şansölye) olmuş, 1934 yılında Cumhurbaşkanı Hindenburg'un vefatıyla birlikte Cumhurbaşkanlığı makamını da üstlenmiştir. Böylece Hitler'in "Diktatörleşme" dönemi başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın 1945 yılında Müttefik devletlerce kazanılmasıyla Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi kapatılmıştır.

⁸ Weimar Cumhuriyeti ve sosyal Demokrat Parti için bkz. YILMAZ, Nihat, "Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasi Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi", Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 1, 2013.

Almanya, dış politikada destek bulmak amacıyla 1 Kasım 1936'da İtalya ile Dostluk Anlaşması imzalayarak Berlin-Roma Mihver Birliğini kurmuş, 25 Kasım 1936'da Sovyetler Birliği tehdidine yönelik Japon İmparatorluğu ile Antikomintern Paketi'ni imzalanmış ve bu Pakta 1937 yılında İtalya'da katılmıştır. Alman halkının bölünmezliğini savunan Hitler, Mart 1938 daha da ileri giderek Avusturya'yı ilhak ederek birleşmiştir⁹. Hitler, üç milyon Alman'ın yaşadığı Çekoslovakya'nın Südetler Bölgesi için İngiltere ve Fransa ile yaptığı 1938 Münih Konferansı'nda¹⁰ istediğini alamaması üzerine bir devlet darbesi ile Çekoslovakya'nın Südetler Bölgesi'ni ilhak etmiştir. Almanya ve İtalya arasında 22 Mayıs 1939'da Mihver Birliği'ni askeri hükümlerle resmi hale getiren "Çelik Paktı" imzalanmıştır. Hitler diğer taraftan stratejik bir hamle yaparak kendilerine ideolojik olarak farklı ve düşman bir devlet olan Sovyetler Birliği ile 24 Ağustos 1939'da "Alman-Rus Saldırmazlık Paketi" imzalayarak Batı Avrupa ile olası bir savaş durumunda doğu sınırlarını kısa bir süreliğine koruma altına almıştır.¹¹ Almanya, İtalya ve Japonya son olarak 27 Eylül 1940'ta bir araya gelerek Mihver ittifakı olarak bilenen "Üçlü Paktı" imzalamışlardır.

İtalya, Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkmasına rağmen savaş sonrasında siyasal ve ekonomik istikrarsızlıktan dolayı kaosa sürüklenmiştir. Saint-Germain Anlaşması İtalya'ya istenilen faydaları sağlamamış, Batılı devletlerin savaş öncesindeki toprak vaatlerini yerine getirmemeleri büyük hayal kırıklığına neden olmuştur. Benito Mussolini, ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamını çok iyi değerlendirip milliyetçi grupların desteği ile 9 Kasım 1921'de Ulusal Faşist Parti'yi kurmuştur. Bunun yanı sıra dönemin milliyetçilik ve vatanseverlik gibi popüler kavramlarını kullanarak kısa sürede büyük kitlelerce benimsenmiştir. 1922 yılındaki Roma yürüyüşü ile Kral III. Viktor Emmanuel tarafından kendisine "Duçe" unvanı verilerek İtalya'nın yeni başbakanı olmuştur.¹² Duçelik dönemiyle Faşist parti dışındaki tüm partiler kapatılmış, sendikalar yasa dışı ilan edilmiş, kitap ve gazetelere sansür getirilmiştir.¹³ Mussolini, dış politika prensiplerini Akdeniz'de eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden yaratmak üzere inşa etmiş, Paris Barış Konferansı'nda küçük düşürülen, bir tarafa itilen ve vaat edilenleri verilmeyen İtalyan halkına bir milli prestij ve milli bir kimlik kazandırmak için agresif milliyetçilik politikası ile "Roma İmparatorluğu'nun yeniden kuruluşunu" bir idealizm haline getirmiştir. Mussolini, 1934'te İkinci Beş Yıllık Faşist Kongresi'nde yaptığı konuşmasında: "İtalya'nın mukadderatının Akdeniz, Afrika ve Asya'da olduğunu" ileri sürmüştür.¹⁴ Mussolini ilk iş olarak Libya'nın işgaline tekrar girilerek Ömer Muhtar'ın başlattığı isyanı sonlandırmış, Arnavutluk'un içişlerine müdahale ederek kukla bir

⁹ Avusturya'nın İlhakı için bkz. Dünya Bülteni.com

¹⁰ Südet Bölgesi Krizi yüzünden 29 Eylül 1938'de toplanan Münih Konferansı sonrasında 30 Eylül gecesi İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında imzalanan ve Çekoslovakya'nın Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesini öngören antlaşmadır.

¹¹ 1939 Alman-Rus Saldırmazlık Paketi İçin detaylıca bkz. Ali Servet Öncü- Oğuzhan Ekinci, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paketi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, Ağustos 2018.241-263.

¹² GÜLLÜ, Ramazan Erhan, "Benito Mussolini'nin İtalya'da İktidara Gelişiminin Türk Kamuoyuna Yansıması", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Güz 2015, S. 22. S. 308.

¹³ ÇELİKÇİ, Abdül Samet, KAKIŞIM, Can, "İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Muş 2013, C. 1, S. 2, s. 83-99.

¹⁴ ÇELEBİ, Mevlüt, "Atatürk Dönemi Ve Sonrasında Türkiye-İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Bahar 2015, S. 91, s. 111.

rejimin başa geçmesini sağlamıştır. 1929 Ekonomik Buhranı'ndan oldukça etkilenen İtalya sanayisi için gerekli olan ham madde kaynakları için 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmiştir. 1936 yılında Almanya ile Berlin-Roma Mihverini kurarak Almanya'ya yakınlaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde “Değişen Dünya” konjonktüründe 1929 Ekonomik Buhranı tüm dünyayı etkilemiş ve kaos içindeki ülkelerde meydana gelen iktidar değişimleri revizyonist politikaların uygulanmasına yol açmıştır. 1931'de Japonya'nın Mançurya'ya saldırması, İtalya'nın Habeşistan işgali ve Almanya'nın Versailles Anlaşması'ndan kurtulma girişimlerine Fransa ve İngiltere'nin sessiz kalması dünyada yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur. İtalya'nın Arnavutluk'u ve Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgali Avrupa'da savaş çanlarının duyulmasını sağlamış, Türkiye'nin Alman-İtalyan ittifakının sağlandığı yönündeki kuşkuları ve endişeleri artmış ve Türkiye'nin Batılı devletler ile olan yakınlaşma süreci hızlanmıştır. Türkiye o yıllarda Avrupa'da başlayan Alman yayılmasına karşı 12 Mayıs 1939'da İngiltere ile bir deklarasyon yayımlayarak savaşın Akdeniz'e yayılması durumunda taraflar arasında karşılıklı yardım ve iş birliği konularında bir anlaşma imzalanmıştır. Fransa ile Hatay sorununun çözümü üzerine 23 Haziran 1939'da mahiyetleri aynı olan bir deklarasyon imzalanmıştır. Türkiye bu deklarasyonlarla yaklaşan savaş öncesinde dış politikasını belirlemiş, 19 Ekim 1939 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında “Üçlü İttifak Anlaşması” ile anti revizyonist devletlerle iş birliği içerisinde olacağını ilan etmiştir.¹⁵ Benzer bir anlaşma yapmak için Moskova'ya giden Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Sovyetler Birliği'nin bu anlaşma teklifine boğazların ortak savunulması ve Montreux Anlaşması'nda değişik yapılması yönündeki teklifi nedeniyle anlaşma sağlanamamıştır¹⁶.

Mustafa Kemal Atatürk tarafından “tam bağımsızlık” ilkesi ile belirlenen Türk dış politikası kendisinin vefatından sonra silah arkadaşı İsmet İnönü¹⁷ tarafından devam ettirilmiştir. İsmet İnönü, Cumhurbaşkanlığı ve CHP reisliğini ilkelerini Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlediği şekilde 1950 yılına kadar devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye'yi uzak tutarak milleti bir felakete sürüklenmekten uzak tutmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün ideallerinden olan çok partili sisteme Batı ittifakının içerisinde yer alabilmek için 1946 yılında geçilmesine izin vermiştir. Böylelikle 1946'dan sonra dış siyasette Batıya ve ABD'ye yönelme başlamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu dönemden beri sürdürülen bağımsız ve tarafsız Türk dış politikasını Batı bloğuna iten asıl itici güç ise SSCB lideri Josef Stalin¹⁸'in İkinci Dünya Savaşı sonrası Müttefikler arasında yapılan konferanslarda; İtalyan sömürgelerinden pay istemesi,

¹⁵ ATABEY, Figen, “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2014, C.7, S. 31, s. 296-304.

¹⁶ ERGÜÇ, Ayzan, *1939-1945 Yılları Arasında İzlenen Türk Dış Politikası Ekseninde Türk-Yunan İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s.7-11.

¹⁷ Mustafa İsmet İnönü (1884-1973), Osmanlı döneminde Albay, Cumhuriyet döneminde Orgeneral ve eski Genelkurmay Başkanı olan, cumhuriyetin ilanından sonraki Türkiye'nin ilk başbakanı, ikinci cumhurbaşkanı, İstiklal Madalyası sahibi asker ve siyasetçidir.

¹⁸ Josef Stalin (1881-1953), Gürcü asıllı Sovyet devlet adamı, mareşal ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri. Lenin ile birlikte Bolşevik Devrimi'ne önderlik yaptı ve İkinci Dünya Savaşı'nda Stalingrad Savaşı'nda Hitler'e ağır bir yenilgi yaşattır.

savaşın bitiminden hemen sonra Türkiye ve İran'dan bulunduğu istekler, Yunanistan'daki iç savaşı körüklemesidir¹⁹.

Stalin, Türkiye'den Kars, Ardahan vilayetleri ile boğazlardan askeri üs istemiş, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin yeniden düzenlenmesini talep etmiştir.²⁰ Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov 19 Mart 1945'te Türkiye'ye bir nota vererek 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık Anlaşması'nın kaldırıldığını bildirmiş ve Türk dış politikasını büyük bir açmazın içine sokmuştur²¹. Türkiye'ye yönelik Sovyet tehditlerinin başlaması üzerine tarafsızlık politikası tekrar düşünülerek ve Batı bloğu içinde yer alabilmek için 23 Nisan 1945'te Mihver devletlere savaş ilan edilmiştir.²² Sovyet Rusya'nın toprak talepleri karşısında ilk başta Batı bloğundan beklediği desteği göremeyen Türkiye, 1946 Postdam Konferansı'ndan sonra ABD'nin ve İngiltere'nin desteğini almaya başlamıştır. 1946 yılı ABD'nin Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikalarına karşı duruşunun başladığı yıldır. ABD Başkanı Truman²³, Sovyet Rusya tehdidi karşısında bir plan hazırlayarak Türkiye ve Yunanistan'ı askeri ve mali açıdan güçlendirmek için kongreye bir teklif sunmuştur. "Truman Doktrini" ve "Marshall Yardımı" adıyla anılan bu yardımlarla hem Batı Avrupa hem de Türkiye dâhil olmak üzere Güneydoğu Avrupa Sovyet Rusya tehdidi karşısında güvene alınmış ve Sovyetlere gerekli mesajlar verilmiştir²⁴.

İran'dan doğu Avrupa'ya Kafkaslardan tutun Sibiry'a kadar olan bölgede yaşamını ifşa eden bütün halkların, milletlerin tarihine te'sir etti, Ruslara yüzyıllar boyunca nefes aldirmayıp, Moskova'yı türlü türlü vergilere bağladı.²⁵ Bunun gibi nedenlerden dolayı Ruslar tarihten kalan intikamlarını almak ve bir daha Türklerin

¹⁹ ERSİN, Nihat, *Savaşların Perde Arkası*, İstanbul, Günden Yayınları, 2003, s. 60.

²⁰ SAİTKORKMAZ, Mehmet, *Türkiye-Suriye İlişkileri (1946-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2015, s. 72-74.

²¹ GÖKTEPE, Cihat, SEYDİ, Süleyman, "Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası", *Bilig Dergisi*, S. 12, Kış 2015, s. 200.

²² KURBAN, Vefa, "1950-1960 Yıllarında Türkiye ile Sovyetler Birliği Arasındaki İlişkiler", *ÇTTAD- Journal Of Modern Turkish History Studies*, (2014-Bahar/Spring), S. 28, s.228-229.

²³ Harry S. Truman (1884-1972), Amerika Birleşik Devletleri'nin 33. başkanıdır. Göreve 1945 yılında o zamanki başkan olan Franklin D. Roosevelt'in görev başında ölmesi sonucu başkan yardımcısıyken gelmiştir. Başkanlığa geldiğinde İkinci Dünya Savaşı'nın son aylarına gelinmiş ve Başkan Truman 1945 yılının Ağustos ayında savaşı daha çabuk kazanmak gerekçesiyle Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılması kararını vermiştir. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra SSCB ve ABD arasında bir kutuplaşma ortamı doğması sonucunda Batı Avrupa ülkeleri 1949 yılında ABD'nin öncülüğünde NATO örgütünü kurmuşlardır. Truman, SSCB ve yanlısı olan ülkelere karşı ne pahasına olursa olsun mücadele edilmesine gerektiğine inanmıştır. Bu ilkeye Truman Doktrini adı verilmiştir. Bu amaçla Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik durumunu düzeltmek amacıyla Marshall Planı denilen bir ekonomik yardım paketi açıklanmış, 1950 yılında ikiye bölünmüş olan Kore yarımadasında SSCB ve Çin destekli Kuzey Kore saldırısına Güney Kore'yi destekleyerek cevap vermiştir. Kore'de savaş kayıplarının artması üzerine halkın desteğini kaybetmiş ve 1953 yılında başkanlığa veda etmiştir.

²⁴ Truman Doktrini ve Marshall Yardımı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İRTEM, Barış, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", *Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 21, Balıkesir 2009, s. 377-397.

²⁵ İNANCIK, Halil, "Kırım Hanlığı", *DİA*, XXV, 450-458 2002.

te'siri altına girmemek, Kırım'ı ilhak etmek için tabiri caizse sudan bahanelerle baskılar yapıp ezmeye nefes aldırılmamaya çalışmışlardır.

Ruslar ilhakın ardından seri bir şekilde sosyal iktisadi ve idari yapısına zarar vermeye tarihi yok etmeye yerlerine Türk gelenekleriyle bağdaşmayan eserler yapmaya Kırım'ı kelimenin tam anlamıyla Rus-Slav ülkesine dönüştürmeyi amaçlamışlardır. Kırım'da Müslüman-Tatarlarının varlığından bile hoşnut olunmuyor aynı zamanda rahatsızlık uyandırıyor, Türk-İslam varlığını ortadan kaldırmak, ahlak ve etik dışı yöntemlerle sistematik bir biçimde İslami değerlerini silip yer-mekân isimlerini bile Yunancayla değiştiriyorlardı. Kırım'daki Müslüman ahaliyi, sahipleri oldukları topraklardan, ev ve iş yerlerinden kopartarak göçe zorluyorlardı ve en sonunda topyekün sürgün edildiler.²⁶

Kazan hanlığında durumlar pek farklı değildi ama halkın kendi iradelerine ve bağımsızlıklarına nasıl düşkün olduklarını hatta daha önceki dönemlerden örnek vermek gerekirse; Moskof çarı Kazan hanlığını işgal etmeye kalkıştığında Kazan'lıların az sayıda olmalarına rağmen şehirlerini olağan üstü bir gayret ile kahramanca bir çabayla nasıl korudukları çok iyi biliyordu. Hatta Rus'ların ünlü tarihçisi olan Karamzin Kazan halkının kahramanca bir şekilde kendilerini savunduklarını şairane bir şekilde tasvir etmiştir. Başka bir Moskovlu tarihçi olan S. Solovyov ise bu hadiseler hakkında şunları kaleme almıştır; "Tatarların Kazan'ı müdafaa ederken mukavemeti, tarihçinin dikkat nazarını çekecek mahiyettedir. Burada Orta Asya Hz. Muhammed'in (sav) sancağı altında, Mosakof çarının Hıristiyan bayrağı altında yürüyen Avrupa'ya karşı son dayanağını koruma uğrunda dövüşüyordu. Kazan sukut edince bütün İdil nehri Moskov devletinin eline geçmiş oldu. Astrahan hanlığı sukutu ise, Kazan devletinin sukutunun bir neticesinden başka bir şey değildi." Yine S. Solovyov'un yazdığına göre Kazan savaşçılarından kimse sağ kalmamıştır. Kaleme aldıklarına göre Çar Müthiş İvan'ın elinde silah bulunan herkesi öldürtüp sadece çocuk ve kadınların daha sonra kullanılmak üzere rehin alınmasını emretmiştir. Kazan İşgal edildikten Moskof Çarı Müthiş İvan tarafından bir sürü vahşete imza atılmıştır ki kuşatma ve işgalin yaklaşık kırk gününden sonra Kazan kalesinin iç bölümüne girebilmişlerdir. Gün geçtikçe canavarlaşan Çar eline silah alabilecek herkesi kılıçtan geçirmiştir. Ve esir olarak alı koyulan yerlerinden yurtların vahşice koparılan kadın ve kızları askerlere ganimet niyeti nispetinde dağıtmıştır. Camileri yakıp yıktıktan sonra bazılarını da kiliseye çevirtmiştir. Ünlü Rus Tarihçisi Rıbuşkin kaleme almış ki; "Kazan'ın müthiş fatihi yalnız oradaki evleri yıkmakla yetinmeyip, mabetleri ve han türbelerini de yer ile yeksan eyledi."²⁷ Evet görüldüğü gibi 1944'te yapılanlar daha önce yapılanların tekrarı olmuştur. Tarih boyunca bu halklar çaresiz bir şekilde Rus baskıları ve zulmü altında kalmışlardır. Dönemin nüfuzlu Osmanlı İmparatorluğu tarafından kol kanat gelinmeye çalışılmıştır. Daha sonra Cumhuriyetle ilanı ile kurulan Türkiye Cumhuriyetinden yardım görmüşlerdir. Ama tarih boyunca işgal ve sürgün tehlikesine karşı ayakta kalmaya çalışmışlardır.

Ruslar tarafında ele geçirilen bölgeler daha sonra sorun çıkmaması adına "Moskof satrapları" lakabını taşıyan voyvodalara bir yağma alanı olarak veriliyorlardı.

²⁶ AYHÜN, Erşahin Ahmet "Anılarla 18 Mayıs 1944 Sürgünü" s.7

²⁷ BATTAL-TAYMAS, Abdullah "Kazan Türkleri" , (Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü yayınları) :15 Seri:III Sayı A3, 1966 ANKARA s.34

İdari ve adli donanmış bu adamlar kelimenin tam anlamıyla despot olup görevlerini keyfi bir şekilde kanunlarla bağdaşmayan hukuk çerçevesinin aksine idare etmeye çalışıyorlardı. Bu yöneticilerin kötü idareleri Rus edebiyatında da yer bulmuştur.²⁸

II. Dünya Savaşından sonra Kırım'la ilgili sadece Rusların emelleri yoktu. Almanların da en az Ruslar kadar Kırım ile ilgili planları vardı. Eşref Bilge Özbilen eserinde şöyle nakletmiş; “Dönemin Sovyet lideri Stalin’in 1941 sonbaharında Türklerini Kazakistan bozkırlarına sürmeyi tasarladığı nakledilmektedir.” Yine 1941 ve sonrasındaki senelerde Hitlerin orduları Sovyet sınırları içerisinde Sovyet birlikleriyle giriştikleri savaşı kazanımlarıyla önleri açılmış oluyor ve Kırım topraklarına da girip Kırım’ın kuzeyinde yer alan Orkapı sokularak Akyar (sivastopol) haricinde bütün Kırım’a hâkim olmuşlardır. 1943 senesinde ise Stalingrad bölgesinde Alman ordusunu alaşağı eden Kızıl Ordu askerleri hızını alamayıp tekrardan ilerlemeyi sürdürüp 1944’te Kırım’ı tekrar alıp bölgeye hâkim olmuşlardır. Kızıl ordu bölgeyi aldıktan sonra Kırım Türklerini Almanlarla işbirliği yaptıkları bahanesiyle türlü türlü eziyetlere başvurmuşlardır. Ve insanlık onuruna ters düşecek yöntemlerle katliamlar başvurarak sürgünlere zorlamışlardır. Millerin hayatına tesir etmiş olan bu tür hadiseler sosyal hayatlarını etkilediği kadar edebiyat ve sanat hayatlarına da etki edip izini bırakmıştır. Şiirlerinde sürgünlerle ilgili yüzlerce belki binlerce manzumeler kaleme alınmıştır. Bunun gibi örnekler vermek gerekirse ağıtlar, gurbet türküleri ve göç destanlarını bu kapsamda değerlendirebiliriz. Maalesef ki ezilenlerin sesini pek duyuran ve duyurmak isteyen olmuyor herkes güçlünün yanında olmak üzere gardını alıyor.²⁹

SONUÇ

Savaş kaçınılmaz hale geldiğinde en büyük acıyı kadın ve çocukların çektiğini söyleyebiliriz. Ancak iki büyük savaşta da özellikle ikincisinde halklar ve milletler zarar görmüştür. İki savaşın en büyük mağduru Türk milletidir. Savaşın her iki tarafça eziyet, zulüm, ziyan, sürgün, kıyım, katliam ve adeta soykırım uğramaktadır.

Yenenlerin sömürdüğü yenilenlerin sömürüldüğü türlü tazminatlara ve bedellere mahkum bırakılarak daha çok ezdirilmeye çalışıldıkları soğuk ve karanlık bir dönem olacaktır. Yenen tarafların anlaşmaları belgelerini dayatarak yenilenlerin çıkılmayacak çukurlara itilmesini ve güç rekabetine gidildiği her kesimce aşıkardır. Bir daha toparlanmamaları adına milletler topraklarından kilometrelerce uzaklaştırılarak dağıtılmıştır. Üstünde durulması ve unutulmaması gereken katliamlardan bir tanesi de 1944’teki Kırım-Tatar sürgünüdür. Devasa coğrafyalardaki binlerce kişi bir gece ansızın tren vagonlarına ve askeri kamyonlara insanlık onuruna ters düşecek şekilde bindirilerek on binlerce kilometre uzaklara götürülmüşlerdir. Sadece dini bir benzerlikten dolayı binlerce Müslüman Türk’ü Yahudi zannedip katliamlara uğramıştır. Herhalde tarihte savaşın iki tarafça da yok edilmeye çalışılan Müslüman Türk milletidir. Savaşın soğuk yüzünün en derinden hissedenler tarih boyunca her dönemde Müslüman Türkler olmuştur

²⁸ BATTAL-TAYMAS, Abdullah “*Kazan Türkleri*”, (Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü yayınları) :15 Seri:III Sayı A3, 1966 ANKARA s.50

²⁹ KAYA, Turhan, “*Kırım Türklerini 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler*” (A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi) s.13, ERZURUM, 2014.

KAYNAKÇA

1. Atabey, F. (2014). “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S. 31, s. 296-304.
2. Avusturya'nın İlhakı için... <http://www.dunyabulteni.net/haber/291704/hitler-avusturyayi-boyle-iskal-etmisti> (22.12.2017).
3. Battal-Taymas, A. (1966). “Kazan Türkleri” (Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü yayınları) :15 Seri:III Sayı A3, 1966 ANKARA
4. Çelebi, M. (2015). “Atatürk Dönemi Ve Sonrasında Türkiye-İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 91-111.
5. Çelikçi, A.S. ve Kakışım, C.(2013). “İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Muş, C. 1, S. 2, s. 83-99.
6. Dr. Ichikawa,(2007). Japonya Tarih-i Siyasisi Yay. Haz. Ali Merthan Dünder-Mahir Ünsal Eriş, Ankara, Türk-Japon Kültürünü Araştırma ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları.
7. Ergüç, A. (2015). *1939-1945 Yılları Arasında İzlenen Türk Dış Politikası Ekseninde Türk-Yunan İlişkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
8. Ersin, N. (2003). *Savaşların Perde Arkası*, İstanbul, Günden Yayınları, s. 60.
9. Göktepe, C. ve Seydi, S. (2015).“Soğuk Savaş Başlangıcında Türk Dış Politikası”, *Bilig Dergisi*, S. 12, s. 200.
10. Güllü, R. E.(2015). “Benito Mussolini'nin İtalya'da İktidara Gelişiminin Türk Kamuoyuna Yansımaları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 22. S. 308.
11. İkinci Dünya Savaşı öncesi Japonya için.. Muharrem Feyzi Togay'a Göre Japonya; Japon Arşiv Belgelerinde Togay
12. Kaya, T. (2014). “Kırım Türklerini 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler” (A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi).
13. Kıncal, A.(2016). Japon Kalkınması: Tarihsel Süreç ve Politikalar. .
14. Kurban, V., “1950-1960 Yıllarında Türkiye ile Sovyetler Birliği Arasındaki İlişkiler”, *ÇTTAD-Journal Of Modern Turkish History Studies*, (2014-Bahar/Spring), S. 28, s.228-229.
15. Öncü, A. ve Servet, E.O. (2018). “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2, s.241-263.
16. Saitkorkmaz, M. (2015). *Türkiye-Suriye İlişkileri (1946-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
17. Sat, N. (2011). *Cumhuriyet Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Japonya*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
18. İrtem, B.(2009). Truman Doktrini ve Marshall Yardımı hakkında ayrıntılı bilgi için..., “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, *Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 21, s. 377-397.
19. Kıran, A.(2008). “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, *Journal of Applied and Social Sciences*, S. 3 (6), s. 27, 19-36.
20. Yılmaz, N. (2013). Weimar Cumhuriyeti ve sosyal Demokrat Parti için, “Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasi Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin

Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi”, Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 1.